

УДК 378.016:[811.161.2+821.161.2]
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-17>

Світлана СІЧКАР,
orcid.org/0000-0001-6262-2831
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичного мовознавства
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) *s.a.sichkar@udpu.edu.ua*

ВИКОРИСТАННЯ КОРПУСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІВ

У статті аналізуються можливості застосування досягнень корпусної технології у підготовці майбутніх філологів. Акцентовано увагу на концепції корпусної лінгвістики та підтверджено важливість її використання у навчанні. Під час навчання відкриваються можливості застосування підходів прямого та непрямого корпусних підходів для формування лексичних, граматичних та фонетичних навичок. Враховано та перевірено доцільність використання корпусних технологій у навчанні студентів філологічного факультету. З'ясовано, що використання великої кількості емпіричного матеріалу та використання комп'ютерних технологій можуть призвести до більш об'єктивних висновків щодо функціонування мовних одиниць. Досліджено, що дані, отримані під час аналізу корпусу, спонукають абітурієнтів до формулювання нових результатів. Крім того, використання в роботі корпусів за участю індуктивного методу стимулює усвідомлення ними основних мовних закономірностей та розвиток мовної інтуїції, а навчальний матеріал — лише прикладом оригінальних текстів. Можливості використання прямого та непрямого корпусного підходу виникають у формуванні лексичних, граматичних, стилістичних і фонетичних умінь здобувачів. Тому безпосереднє використання цього методу може включати викладання корпусної лінгвістики як суто навчального предмета для студентів університету, виконання конкретних завдань або вправ за сумісними програмами, виконання індивідуальних дослідницьких проектів студентів. Непрямий корпусний підхід може включати публікацію посилань, розробку матеріалів та мовне тестування. У статті вміщено інформацію про спеціальне програмне забезпечення, за допомогою якого актуально здійснювати корпусне навчання за основними видами завдань, які можна створити на базі даних програм.

Ключові слова: філологи, корпусні технології, корпусна лінгвістика, конкорданс, майбутні перекладачі, компетентність.

Svitlana SICHKAR,
orcid.org/0000-0001-6262-2831
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Practical Linguistics
Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) *s.a.sichkar@udpu.edu.ua*

USE OF BODY TECHNOLOGIES IN THE PREPARATION OF STUDENTS OF PHILOLOGISTS

The article analyzes the possibilities of applying the achievements of corpus technology in the training of future philologists. The concept of corpus linguistics is highlighted and the importance of its use in teaching is substantiated. Possibilities of application of direct and indirect corpus approaches for the formation of lexical, grammatical and phonetic abilities during teaching are revealed. The expediency of using corpus technologies in teaching students of the Faculty of Philology is considered and substantiated. It was found that the use of large arrays of empirical material and the use of computer technology can lead to more objective conclusions about the functioning of language units. It is investigated that the data obtained during the corpus analysis push the applicants to formulate new conclusions. Also, the use of corpora in the work of students with the involvement of the inductive method, contributes to their awareness of basic language patterns and the development of linguistic intuition, while the study material is exclusively authentic text samples. Possibilities of using direct and indirect corpus approach in the formation of lexical, grammatical, stylistic and phonetic skills of students are revealed. Thus, the direct use of this method may involve the teaching of corpus linguistics for university students as a purely academic subject, the implementation of certain tasks or exercises using concordance programs and the implementation of individual research projects of students. Indirect corpus approach may include link publishing, material development, and language testing. The article contains information about special software, with which it is important to carry out corpus training on the main types of tasks that can be created on the basis of program data.

Key words: philologists, corpus technologies, corpus linguistics, concordance, future translators, competence.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні відбувається інтенсивний розвиток цифрових інформаційних та комунікаційних технологій. Вони активно впроваджуються та використовуються педагогами під час навчання майбутніх філологів. Все це спонукає до розвитку у здобувачів інформаційної та комунікативної компетентності. Адже саме ці компетентності є ключовими у роботі перекладачів.

На сьогодні під час проведення занять викладачі використовують широкий арсенал корпусної лінгвістики, що дозволяє розвивати у студентів навички діджиталізації та інформатизації.

Аналіз досліджень. Останнім часом корпусні технології активно використовуються у зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці. Великий внесок у розвиток корпусних технологій внесли С. Бук, І. Бублик, В. Колкунова, МакКарті та інші. З огляду на те, що корпусні технології вже давно активно використовуються за кордоном, в нашій державі їхнє застосування почалося нещодавно.

Метою статті є розгляд шляхів застосування корпусних технологій у підготовці студентів філологів.

Виклад основного матеріалу. Корпусні технології у лінгвістиці як напрямок почали активно розвиватися у 60 роках ХХ століття. Саме у той момент коли розпочався інтенсивний розвиток комп'ютерних технологій. Застосування комп'ютерної техніки та спеціального програмного забезпечення дозволило більш легше досліджувати мову та за короткий термін часу зібрати якомога більше лінгвістичного матеріалу або даних.

Дослідниця Е. Тогніні-Бенеллі виділила три етапи розвитку корпусних студій.

I етап (середина 60-х початок 80-х рр. ХІХ ст.) організація та підтримка корпусів до 1 млн. слів, характеризується відсутністю матеріалів в електронному вигляді та потребою у наборі текстів.

II етап (1980-2000 рр.) поділяється на два періоди.

1) 1980-1990рр. з'явилися перші сканери, що дозволило створювати корпуси у 20 млн. слів.

2) 1990-2000 рр. оновлення та осучаснення комп'ютерної техніки, що дозволило створювати в електронному форматі великі за обсягом тексти, що призвело до збільшення корпусів.

III етап (з початку 2000 р. і до сьогодні) ознаменувався електронними (віртуальними) текстами. Саме це надало можливість для створення корпусів необмеженого доступу (Tognini-Bonelli E., 2001).

Дещо іншої думки вчені У. МакЕнері та А. Вільсон. Вони виокремили два періоди розвитку корпусної лінгвістики: перший період – це

стадія розвитку ранньої корпусної лінгвістики (1910-1960 рр.). це той час коли почали створюватися текстові зібрання для лінгвістичного дослідження на паперових носіях; другий період (з 1960 р. і по теперішній час) інтенсивний розвиток корпусних студій на основі розвитку комп'ютерних технологій.

У США корпусні технології в лінгвістиці почали активно формуватися також в 60 рр. ХХ ст. у зв'язку із розвитком трансформаційної генеративної граматики (ТГГ). При цьому Н. Хомський негативно відносився до корпусних студій, бо вважав їх неадекватними та хибними при описі породжувальної здатності природної мови (McEney T., Wilson A., 2001).

У Британії навпаки в лінгвістиці навпаки були намічені емпіричні тенденції, які передбачали використання реальних прикладів задля перевірки лінгвістичних гіпотез. Саме це призвело до створення багатьох корпусів та розробки корпусних досліджень на матеріалі англійської мови (Селіванова О. О., 2008).

Корпусна лінгвістика – це галузь прикладного мовознавства, яка займається формуванням комп'ютерних корпусів текстів у різних мовах і спрямована на максимально об'єктивний аналіз мовних явищ в умовах реальної живої комунікації (Рудницький Т. Г., Мельник Н. А., 2010: 667).

Корпусні технології є актуальним та потужним засобом для накопичення лінгвістичного матеріалу.

На сьогоднішній день більшість науковців дотримується думки, що для підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних спеціалістів потрібно постійно удосконалювати форми і методи навчання, а також раціонально розподіляти теоретичне навчання з практичним. На думку вчених майстерність і професіоналізм перекладача-філолога полягає у вільному володінні лексикою та граматикою тієї мови з якою він працює, а саме іноземною та рідною. Перекладач повинен володіти засобами та прийомами перекладу різних текстів, оскільки високої кваліфікації перекладач набуває результаті безперервної та наполегливої праці, саморозвитку і вдосконалення.

Більшість американських дослідників вважають, що професіоналізм є основним критерієм в практичній діяльності перекладача. Основними показниками є:

1. Володіння етичними знаннями та вмінням їх використовувати у професійній діяльності. Науковець М. Теннет вважає цей критерій найголовнішим, бо в своїй діяльності вони повинні дотримуватися конфіденційності та налагоджувати доброзичливі відносини зі своїми клієнтами.

2. Володіти сучасними техніками та технологіями можливості перекладу. Філолог-професіонал повинен володіти в досконалості мовою оригіналу та технічними засобами задля здійснення найбільш точного перекладу.

3. Фахівець повинен постійно саморозвиватися, самовдосконалюватися та займатися самоосвітою. Постійно розвивати свою професійну компетентність (Tennent M., 2005).

Термін «компетентність» в сферу перекладознавства ввів Г. Турі. Він вважав, що компетентність перекладача – проявляється завдяки основним складникам:

- знання мов;
- знання культури;
- предметно орієнтовані знання;
- універсальна компетентність (Toury G., 1980).

Л. Черноватий у своїх дослідженнях акцентує увагу. Що спочатку виділялася та досліджувалася невелика кількість компонентів перекладацької компетентності, але поступово стали вводитися мовна та предметна компетентності, творча компетентність, що забезпечує знання двох культур та фонові знання (Черноватий Л. М., 2004: 196).

На думку О. Чередніченко складовими комунікативної компетентності перекладача є такі функції:

- 1) потужний засіб спілкування між людьми, народами й культурами (комунікативна функція);
- 2) засіб передавання знань (когнітивна функція);
- 3) створення нового тексту, який входить у стилістичну систему іншої мови, культури і враховує рецептивні можливості (креативна функція);
- 4) засіб захисту менш поширених мов від тиску однією або декількох глобальних, які прагнуть захопити інформаційний простір (захисна функція) (Чередніченко О. І., 2007).

В сучасному світі корпусна лінгвістика вважається гетерогенною областю дослідження мови, яка складається з певних напрямків, що мають деякі відмінності у підходах до конструкції, експлуатації корпусів та аналізу корпусних даних. Основними параметрами таких даних є:

- формат представлення текстів у корпусі (mode of communication). Тексти складаються з корпусів усного мовлення та корпусів змішаного типу;
- використання анотованих (annotated) та неанотованих (unannotated) корпусів. В сучасних корпусах наявна анотація (спеціальна мітка), яка приписується словам у текстах корпусу та позначає різноманітні лінгвістичні категорії. Анотацію можна вносити у корпус або в окремий документ, який прикріплюється до корпусу;
- повне врахування (total accountability) та відбір даних (data selection). Згідно такого протистав-

лення корпусні дослідження варіюються в залежності від способу застосування. Повне врахування корпусу використовується для об'єктивності результатів перевірки лінгвістичної гіпотези. Для цього потрібно аналізувати всі дані, які отримуються в результаті аналізу корпусу;

– багатомовні (multilingual) і одномовні (monolingual) корпуси. Кількість мов, які представлені у корпусі. Здебільшого корпуси є одномовними, тобто представляють варіативність однієї мови. Багатомовні корпуси – це корпуси, що будуються на матеріал двох та більше мов (Biber D., 1993: 246-248).

З появою електронних корпусів значно змінився спосіб дослідження мовних явищ. Останнім часом корпусні технології активно застосовуються при вивченні іноземної мови та підготовці філологів.

З точки зору Flowerdew J., жоден словник чи граматики не здатні повністю описати мову. Саме тому текстовий корпус допомагає у подоланні цього недоліка. При цьому користувачі отримують ті дані, які неможливо взяти у підручниках і довідкових матеріалах. Саме тому педагоги та здобувачі все більше звертаються до корпусів, щоб здійснювати швидкий та різноплановий пошук і аналіз потрібної інформації, а з допомогою конкордасу відбувається ефективно опанування мовою (Flowerdew J., 2009).

Для вивчення іноземної мови зазвичай використовують декілька способів застосування корпусів:

- навчальні матеріали на основі даних корпусів;
- ілюстративні приклади із корпусів;
- вправи і завдання із використанням даних корпусу (Bennett G. R., 2010).

Останнім часом застосування корпусного навчання при підготовці філологів у закладах вищої освіти проводиться різними способами, а саме: використання при викладанні різних предметів; використання при підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників, у лексикографічній практиці; використання в освітньому процесі при виконанні різноманітних завдань, які були розроблені на основі корпусів (лексика, граматики, аудіювання, читання та письмо); використання для виконання завдань (Wichmann A., 2007).

При підготовці майбутніх філологів корпусне програмне забезпечення використовується для підтримки інтерактивної діяльності, а значення так званого «живого мовлення» з корпусу викликає у здобувачів жвавий інтерес до вивчення іноземної мови та спонукає до самостійної роботи з

опрацювання автентичних текстових матеріалів. Студенти відіграють роль дослідника, а викладач зорієнтовує та сприяє навчанню (Zhukovska V. V., 2011: 171).

При використанні викладачами лінгвістичного корпусу майбутні філологи спочатку навчаються спостерігати. На основі спостереження висувують певні гіпотези та самостійно роблять висновки, щодо використання тих чи інших одиниць. Такий метод називається індуктивний підхід. Інший метод це дедуктивний підхід – сутність якого полягає у перевірці на даних корпусу валідності правил граматики.

Корпусні технології допомагають студентам набутти, а в подальшому вдосконалити такі вміння як прогнозування, спостереження, мислення, аналізування, інтерпретування, рефлексування, дослідження і створення висновків.

Зазвичай у підготовці філологів застосовують два підходи у використанні корпусних технологій: непрямий та прямий. При непряму вивчаються мовні явища на основі прикладів, які викладач відбирає з корпусу або навчальних матеріалів. Прямий підхід застосовується, коли студенти використовують комп'ютерне та програмне забезпечення для проведення самостійного аналізу даних корпусу (Leech G., 1997: 14-22).

П. Грабовий зазначає, що використання корпусних технологій можливе для:

– навчання граматики: введення граматичного матеріалу, ілюстрації особливостей використання граматичних конструкцій безпосередньо в мовленні; розроблення завдань для корегування помилок, тестових завдань з граматики; вивчення специфіки використання граматичних конструкцій з

огляду на соціокультурні характеристики мовців, вікові параметри, регіон проживання; створення практичних завдань та вправ на використання граматичних конструкцій;

– вивчення лексики: створення студентами власних словників, які ґрунтуються на результатах тематичного пошуку по корпусу зразків як усного, так і писемного мовлення, виконання ІНДЗ та творчих проектів, які стосуються особливостей функціонування тих чи інших лексичних одиниць; створення вправ націлених на розширення словникового запасу студентів;

– навчання читання та розуміння автентичних текстів: використання текстів розміщених в корпусі, для розвитку навичок загального розуміння тексту; визначення реалізації контекстуального значення слова; визначення тематики тексту та інше;

– навчання письма: використання корпусів та конкордансів як довідкового матеріалу при створенні власного письмового висловлювання; засвоєння шаблонів писемного мовлення; розвиток навичок використання граматичних конструкцій та лексичних одиниць у різних типах та жанрах письма (Грабовий П., 2013: 49-52).

Висновки. Проведений аналіз дає змогу зробити загальний висновок про те, що використання корпусних технологій при підготовці студентів філологів є потужним інструментарієм з допомогою якого можна проводити різнопланові мовознавчі дослідження. Використання корпусних технологій сприяє розвитку у майбутніх філологів білінгвальної, текстотипологічної, екстралінгвістичної, операціональної, інформаційно-технологічної, навчально-стратегічної, комунікативної компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tognini-Bonelli E. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001. 224 p.
2. McEnery T., Wilson A. *Corpus Linguistics An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. –235 p.
3. Шведова М., Січінава Д. Корпусна лінгвістика та лексико-граматична типологія. *Українське мовознавство*. Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. №43. 2013. С. 95-103.
4. Селіванова О. О. *Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми* []. Підручник. Полтава: Довкілля. 2008. 712 с.
5. Рудницький Т. Г., Мельник Н. А. Сучасні проблеми фахової підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах. VIII міжнародна науково-практична конференція «Гуманізм та освіта». Вінниця, 2010. URL: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Rudnytska_Melnik.php
6. Tennent M. *Training for the new millennium: pedagogies for translation and interpreting*. John Benjamins Publishing Company, 2005. 274 p.
7. Toury G. *In Search of a Theory of Translation*. Tel-Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel-Aviv University, 1980. 159 p.
8. Черноватий Л. М. Вплив структури фонових знань перекладача на інтерпретацію міологічних алюзій. *Вісник СумДУ*. Суми, 2004.34 (63). С. 193-200.
9. Чередніченко О. І. Про мову і переклад: мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. К., 2007. 247 с.
10. Biber D. Representativeness in corpus design. *Literary and Linguistic Computing*. 1993. № 8 (4). P. 243-257.
11. Flowerdew J. *Corpora in language teaching*. *The Handbook of Language Teaching*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2009. P. 327-350.

12. Bennett G. R. Using corpora in the language learning classroom: Corpus linguistics for teachers. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010. 144 p.
13. Wichmann A. Corpora and spoken discourse. *Language and computers studies in practical linguistics*. 2007;62(1):73–74.
14. Zhukovska V. V. Corpus-based approach to teaching vocabulary and grammar. XVI TESOL-Ukraine International Conference Current Studies in English “Linguistics and methodology perspectives”. Zhytomyr, Kamianets-Podilsky, 2011. – p. 171.
15. Leech G. Teaching and language corpora: A convergence. *Teaching and language corpora*. New York: Addison Wesley Longman, 1997. P.1-23.
16. Грабовий П. Використання ресурсів корпусної лінгвістики в процесі підготовки фахівця з англійської мови. Збірник наукових праць. Частина 1. 2013. С.48-54.

REFERENCES

1. Tognini-Bonelli E. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001. 224 p.
2. McEnery T., Wilson A. *Corpus Linguistics An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. –235 p.
3. Shvedova M., Sichinava D. Korpusna linhvistyka ta leksyko-hramatychna ty polohiia. *Ukrainske movoznavstvo [Corpus linguistics and lexical-grammatical typology. Ukrainian linguistics]*. Kyivskyi natsionalnyi universytet im. T. H. Shevchenka. №43. 2013. S. 95-103. [in Ukrainian].
4. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: napriamy i problemy [Modern linguistics: directions and problems]. *Pidruchnyk*. Poltava: Dovkillia. 2008. 712 s. [in Ukrainian].
5. Rudnytskyi T. H., Melnyk N. A. Suchasni problemy fakhovoi pidhotovky perekladachiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Modern problems of professional training of translators in higher educational institutions]. VIII mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Humanizm ta osvita». Vinnytsia, 2010. URL: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Rudnytska_Melnik.php [in Ukrainian].
6. Tennent M. *Training for the new millennium: pedagogies for translation and interpreting*. John Benjamins Publishing Company, 2005. 274 p.
7. Toury G. *In Search of a Theory of Translation*. Tel-Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel-Aviv University, 1980. 159 p.
8. Chernovaty L. M. Vplyv struktury fonovykh znan perekladacha na interpretatsiiu miolohichnykh aliuzii [The influence of the structure of the translator's background knowledge on the interpretation of myological allusions]. *Visnyk SumDU*. Sumy, 2004.34 (63). S. 193-200. [in Ukrainian].
9. Cherednichenko O. I. Pro movu i pereklad: mova v sotsiokulturnomu prostori, pereklad yak mizhkulturna komunikatsiia [About language and translation: language in the socio-cultural space, translation as intercultural communication]. K., 2007. 247 s. [in Ukrainian].
10. Biber D. Representativeness in corpus design. *Literary and Linguistic Computing*. 1993. № 8 (4). P. 243-257.
11. Flowerdew J. Corpora in language teaching. *The Handbook of Language Teaching*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2009. P. 327-350.
12. Bennett G. R. Using corpora in the language learning classroom: Corpus linguistics for teachers. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010. 144 p.
13. Wichmann A. Corpora and spoken discourse. *Language and computers studies in practical linguistics*. 2007;62(1):73–74.
14. Zhukovska V. V. Corpus-based approach to teaching vocabulary and grammar. XVI TESOL-Ukraine International Conference Current Studies in English “Linguistics and methodology perspectives”. Zhytomyr, Kamianets-Podilsky, 2011. – p. 171.
15. Leech G. Teaching and language corpora: A convergence. *Teaching and language corpora*. New York: Addison Wesley Longman, 1997. P.1-23.
16. Hrabovyi P. Vykorystannia resursiv korpusnoi linhvistyky v protsesi pidhotovky fakhivtsia z anhliiskoi movy [Use of corpus linguistics resources in the process of training an English language specialist]. *Zbirnyk naukovykh prats*. Chastyna 1. 2013. S.48-54. [in Ukrainian].